

PATU ASMORIK EZ ASMA. BIHAR-ETZIA OSTADAR ZEIN LABEZOMORRO

Jon Iriarte

*«Estendéu a súa mau temorosa,
a súa mau apenas humá,
tímidamente aberta coma un aza
que quixera voar e non poidera.
Non pedía, daba.*

*Daba as súas razóns, as máis antigas;
a inxusticia da fame, a tristura,
a absoluta soedá...».*

(Celso Emilio Ferreiro)

Neska mutikoak arratsaldero liburutegian ikustea pozgarria izan arren, ez lituzkete sikieran santuak bakarrik begiratu ondoren liburuak edozelan bota behar; liburu bakoitzak bere txokotxoa daukalako, haur kakoitzak gauero erretiratzeko aterpe bat daukan bezala; baina gomendioak eta noizbehinkako haserraldiak gomendio eta haserraldi putzak besterik ez.

Zena zela lana eroso zenik ezin uka; gainontzeko orduetan ikasketak ateratzeko bidea eskeintzen zuena gainera.

Liburutegia, auzotarren zerbitzurako moldatu eskolatxo huts bätetako gela txiki bat besterik ez zen. Sarreran harrizko eskailera zabala handigura erakusten zuen balaustrada ingenu batez apaindurik zegoen; bere buruan bi ate, arestian

neska mutilak nahasbuirik izan ez zitezen pentsatuak «Liburutegia mutikoen gela-ohian zegoen, egokitua zelanbait, erabe-rritua, eskola itxura disimulatua: ez pupitrerik, ez arbelik, ez kolgadorerik, aldiz, liburuz bateriko apal ilada luze bat eta lau pertsonak eroso irakurtzeko moduko mahaiak; bakoitzaren gainean irakurleari hurbiletik argitzen zioten lanpara borobilak. Edozelan ere toki hark eskola antz ukazina zeukan.

Lanbide patxaroso hau aurkitzeak poztu eta Parisera etortzea erabaki zuen. Baten esan zidanez arnasa nunbaiten hartu behar delako eta hain leku populatua oxigenoa bizkorro akabatuko delako zorionez; baina nik benakien neuk beste ilusio ekarri zuela eta Austerlitzten jetsi zenean esku bietan zeramatzan maletak baino hura desorekatuago garraiotzen buela kaskarrean. Niri gertatu ez balitzait ez nuke hori pentsatuko agian, baina jende guztiak uste du hiri honek gauza erakargarriak dituela eta horregatik etortzen da horrenbeste turista uger.

Joan Marik gehien jota hogeitabost urte izango zituen honunza etorri zenean. Ez zuen Paris ezagutzen liburu eta ezagunen bitartez ez bazen, baina ikusgarria zeritzon hortarako erizpide handirik izan ez arren. Trenez egin zuen gau osoko bidaia burutu aurretik gorpuzten zekarren logura astindu eta estazio itzelean trenbideak konpontzen ari ziren langile batzuk geltokiaren enormetasunean galduta ikusteak gizonak zelango hutskeria diren ziutateetan gogora ekarri zion.

Trenetik bajakeran jendea bizkor zihoan maletak eskue-tan eta, ni etorri mintzenean ere guztia zen antzerakoa eta zorionez gaur egun baino badaezpadako beltz gutxiago zegoen.

Etorri berri zenean lan aurkitu zioten lagunekin bizi zen jendez sapairaino zegoen pisutxo batetan, pentsiora joan arte. Pentsioan dena iluna eta motela zen, arduraduna atso alar-gun bat. Joan Marik eroso ordain zezakeen hark eskatzen zion hutskeria liburutegiko lanak ematen zion soldataz. Hala ta guztiz ere han bizitzearekin aurreratzen zuen dirua ez zitzaion Afrikar eta eskeko bidean zeudenen artean, arkakusu eta txintxeekin nahasturik egoteko arrazoi sendoegia iruditzen. Kokoak etengabe haginka eta pupiloak dirua noiz ha-

rpatuko erne. Bizilagunekin konfiantza lortzea ezinezkoa zitzaion, gehienek beraien izenak jakitera eman orduko ihes egiten bait zioten. Gehienak bide batez zeuden eta bazen egunez nahiko diru batuz gaua espezial igarotzen zuen eskalerik.

Gurea ere bada tamañokoa, herri bereko bi euskaldun Paris terrible honetan eta elkarrekin topo egin behar.

Ni neu ez nintzen Joan Mari beste segurantzaz etorri. Lanposturik ez neukan, baina lanerako grina eta kemena oraingo etsipena eta ustelkeria baino sakonago sarturik. Orduko bizitasun guztia galdua daukat, baina jakin, guzte jendea, denok izan garelara mantarreko ume eta denok denbora pasa ahala aurpekiko leuntasuna eta gorputzarekiko agintea galtzen dugula, torpetu egiten garelara, sortu. Gaur egun gaztea ez naizelako, bestela ezin izango nuke jasan nire azala plastiko errearen antzera potriltzen ikustea, ezta nire gerri, esku eta hankak egunez egun geldotzea. Erretratatzeko makinaz morralean nenbilenean ez zen holakorik, orduan zimurrak dotoreak ziren, gosetientzat ogi zuria gozoa den bezelaxe.

* * *

Mutikotan, bi urtez denda batetako mandatu-mutil ibili nintzen makina dexente bat erosi ahal izan nuenerarte. Etxeko eta senitartekoie erretratoak atereaz hasi nintzen zerbait ikasten eta apurren bat irabazten. Handik pare bat urtera makina berria erosi nuen. Argazkiak egin eta minutu gutxitara errebelatu zitezkeenez, Gipuzkoa guztiko jai eta peria handienetara joaten nintzen tramankulu guztiekin.

Lehenegotan heuren buruak zerbaitetzat zeukatenek eskatzen zizkidaten argazkiak, askok muturrak hurreratu arren. Bizkor ohizkoa egin nintzaien guztiei eta baserri punta hurrunenetik jetsitako mutil zahar ketoenak ere hurbiltzen zitzaizkidan erretratatzera. Hainbat eta hainbat fameli euskaldun eta beste hainbat plazamutil arro neskei gerritik helduta erretrataturikoa naiz. Azken hauek beti ematen zidaten barregera eta pena pixkat, hor ibiltzen ziren dantzan eten arte eta

kertenkeria ikaragarrienak egiten neska laguntzera joateko iluntzean. Gizajoak, zerbait zirelakoan hor ibiltzen ziren hankak arin eta paparra handituta jentaurrean eta neskatila bakarren aldamenean kokoturik zer esango eta haien «hurrengorako» aginduetara makurtuta.

Bai Gipuzkoan bai Bizkaian ospea irabazi nuen pixkanaka eta horri esker pasa nuen banaka bat urte handikien etxez etxe; Deputatuak, alkateak, eliz gizonak, osagileak eta maisuak erretratatzan ibili nintzen. Aldiberean, orduan neukan motorbizikletan traste guztiak lotu eta eguraldia egokia bazen, batetik bestera hango eta hemengo eliza, jauregi eta enparauak erretratatzan. Hiru hanken gaineko kaja edo traste zahar hartara begia hurreratu zapi beltzaren barrutik, botoi bati sakatu eta zenbait likido behar diren moduan erabiliz, argazkia ateratzen nuen. Ikaragarria zen edonorentzat eta inguratzen zitzaizkidan ezjakinentzat areago, baina etxeak eta ateratzeaz ere erdi gogait egin nuenean, geldi zegoena baino ez ateratzea lastima zela pentsatu nuen.

Bilboko Uzturre dendara joan nintzen halako batetan eta nire makina erosi nuenetik ordura izan ziren aurrerapenak begibistakoak ziren; makinak askoz arinagoak, diafragma eta obturadoredunak eta zer esanik ez oso garestiak, ia Ingalaterrako Erreginarean pitxiak baino garestiagoak. Diez. Bastante diru aurreztua baneukanez eta aparato haiek aukera pentsaezinak ematen zituztenez, erosteko erabakia hartu nuen, eskaparateko zenbait kale instantaneak sendoturiko erabakia. Modeloek ez zuten geldirik egon behar, arnasari eusten; makinak kaleko ibiltariak, tranbiak, automobilak eta argi baino argiago ateratzen zituzten. Egun hartararte egin nituen argazkiak ez ziren naturalak; barreak minutu erdiko jestu hotzak ziren eta agintariei duintasun keinu ahaltsuak denboraren poderioz izotzak tentetasuna galtzen duen moduan biguntzen zitzaizkien... enfin.

Ordutik aurrera Kontxan zebiltzaten aiñak, harrijasotzaile ospetsuak putz hotska, ezpatadantzariak, karroetako ijitoak eta gogora zetorkidan edonor paper marroituan paralizatzeko gaitasuna neukan. Eta horrela hasi nintzen, oraindik gaz-

te, kementsu eta buru bero, bazter guztiak eta mota guztieta-ko lagunak erretratatzen.

Agudo kolekzio mardulak osatu nituen.

* * *

Garai hartarako Espainiak eman zuen argazkilari onik: erretratuzaleak, paisajistak, publizitatean aritzen zirenak... guztirakoak.

Urte baatez Bartzelonara joan nintzen; bertan argazkilari arituen ezagun egin eta ugari ikasi nuen.

Han burua majo haizetu zitzaidan, honunza etortzea erabakitzeraino.

Antoni Prol nuen hemen ezagun bakarra. Berak zertxobait bilatzen ahaleginduko zela esan zidan. Pertsona ona zen eta fotografo dexentea nire ustetan, baina bere adore artistikoak auspo bete bat behar zuen akabatuta geldi ez zedin. Artearen hesia gainditzen egun egunero saiatzen zen baina atzetik laguntasunik ez zeukanez, miseriaren alanbradetan Kateatuta gelditzen zen, bestaldeko sasitzako jakintsuen onespenerik gabe eta urdail hutsaren zauri minberaz. Beste hainbesteren antzera.

Nola hala konpondu nintzen hasieran eta gero Antonirekiko hartu eman guztia galdu nuen, bizitzan ezagutu bezain aguro ahazten diren hoietako adiskide jatorra izan zen niretzat.

Lanean jo ta ke arituz pertsona normalen antzera bizitzea lortu nuen: goizero gosaldtu, eta beti bazkari eta afari behar baino astunagoetara ohitu nintzen. Noizbehinka mozkorraldi alairen bat eta inguruko neska ezagunekin izara arteko ar-dura galtzeak.

Fotografo gutxi genbiltzan kaleetan, askok eta askok den-dak zituztelako, eta beraz pintatzaileen arteko beste konpe-tentziarik ez zegoen. Sacré-Coeur tontorrean edo Pompidou inguruan izaten nitzen jai ta aste turista erretratatzeko.

Astean behim edo ofizioari kale egin eta hirikoko zoko guztiak gegiztatzen nituen zer erretratatu. Kaleko pintatzaileak eta soinu-joleak, metro galerietako mogimendua, Boloniarako basoetako prostitutak, fakirrak, praka estudun gazte grina-suak... erretratorako motiboak berez zetozkidan kasi. Baina galerietan argazkilari potrozorrienen lan topikoak zeuden zintzilik eta hasten zeuden gaztetxoek handik ikasten zuten, eta hala izan behar zuelakoan han hartzen zuten oinarria: argia nola erabili, zein joerak zeukan irtenbidea... eta nire argazki gehienak etxeko gelan amaraui irabazten. Honek amorrarazi egiten ninduen, baina honez gain etsita mengoan, lur jota.

Burua borbor zebilkidan egun guztian eta egun guztietan. Nik egiten nituen gauzek ere gero ta zirri gutxiago egiten zidaten; lanetan ez nuen aurrerago bezala lilurarik aurkitzen, ondo eginak edo txapuzeroak ziren eta listo.

Kreazio lana gero ta norabide ezezaguneko kamino atsekabeagoa egiten zitzaidan. Zertarako nahi nuen, bada, pertsonaje estrabagante gehiago kolekzionatu? Zertarako nahi nituen modelo polliten irri falseatuak? kamararik gabe haietako bat gero ta zailago egiten bazitzaidan lortea. Zertarako agureen zimurrak ikaragarriak irudituz nireak egin? nik neurak urte gutxieren buruan eduki behar banituen eta moztortuak bezala ibili behar banuen ordutik aurrera, aurpeagiko azala zintzilik. Gogorra da norberaren edertasuna galtzen ikustea eta gogorra da baita ere sasoi batetan ederrak iruditutako gauzak etsai, eroimen soil edo koplak iruditzea. Zertarako, beraz, Tulleries parteko zuhaitza erretratatu, edo bodegoi bat, edo garaiko jakintsuak?

Nazkatuta nengoen. Jateko beste bakarrik saiitzen nintzen eta lanbide berdinean zebiltzatenek ez ninduten lehengora bideratu; denek nahi zuten beraien buruak aurrean ikustea eta, noski, ni horretarako etsia nintzen, beharbada bideko lur-mokil bat besterik ez, baina dena dela estrapezua. Bakoitzak berea bakarrik ikusten du eta benetako lagunak gutxi izaten dira, hemen eta bazter guztietan.

Lana bukatu ta gero taberna zahar batetara joaten nintzen garagardo banaka bat hartu eta egunkaria jabearen kontura irakurtzeko. Taberna ilun eta tristea zen, barruan biltzen ziren edale bakanen parekoa. Marmorezko mostradorean uzten nuen edalontzia eta egunkaria zabaltzeaz bat tabernari koipelustrea aurrez aurre jartzen zitzaidan eta, bateko hau besteko hori, ez ninduen baketan uzten. Konturatu nintzen, baina, ez zela berriketazalea, haren gogoa ni mahaian jarrita ikusteaz zen, gero txanpona eska ziezadan.

Edanean zaletu nintzen eta ondorioz nagitu. Beharrezko nuen lanerako kemenik ezin nuen atera. Biharamonek eguerdirarte ohean kateatzen ninduten. Banekien bide hura ez zela komenigarria katekista majaderoen aholkurik gabe ere, baina... Etxearen alkilerria ordaintzeko beste ere ez nuen ateratzen eta jabea diru eske zetorrenean beti aitzaki sinestezin batez bidaltzen nuen, poltsikutsik. Onegia eta lotsati xamarra zen negozioetarako eta nahiz eta nik bere kontura bizi nahi ez, egoera hilabete mordotxoan luzatu nuen, agurra atondoan utzi nion arte. «Pascal, badakit diru asko zor dizudala eta zuk ere askotzarik ez duzula ni halakoak mantentzeko orain arte bezala. Papertxo honen bitartez ematen dizut nire azken agurra, atzeratutako hilen ordeaz ezinik ere. Zure aurrean jartzeko ez naiz gauza, baina tori besarkada bat». Pascalek doenerdi zotintxo kontrolatu ezinak Gin botilari kenduriko etiketaren atzekaldeko agurraren aurrean egingo zituela seguro nago.

Etxean epeltasuna neukan bederen eta konortea galduta nañun jausirik ere lo egin nezakeen trankil. Kale bazter haue-tan ordea, zezen baten adarren aurrean ibiltzea bezain arris-katsua da. Farol batetik bestera albo albaka zoazela, estrepo-zatu eta muturrekin aurrera jausten bazara ez uste laguntze-ra inor joango zaizunik ... eta negua bada ba badakizu ... eta eskerrak lapurrek gu izorratzea baino arlo emankorragoak dituztela.

Ohizko tabernan babesten nintzen diru apur bat batzen nuen guztietan, ahal izan ezkerro aspaldiko ezagunen kolkotik edan eta lo pixkat egiteko. Baina tabernaria kexu jartzen zen

lo arramuzkadak egiten bait nituen nonbait. Arramuzkadak bai ... banekien nik nire arramuzkadek baino Zerk ateratzen zuen zarata nekegarriagoa mostradore ganean, baina burdin hotsak ez zuen lehenengokoan aseretuko ... txanpona pilatzen zuen txolopotea beti eskuetan zerabilen ikaraka, espatadan-tzariak txilinak beste ... atera kontuak hortik. Politto xurgatu zidan balioko guztia, odola eta arima. Ez neukan lehen bezela Sain Denisera joanda kapritxotan ibiltzerik, pasioan (paseadan) akabatzen zen guztia. «Instintoa» urte batzuk lehenago baino nekezo garatzen zitzaidan. Atari estu luzeen aintzineko emakumeek ez ninduten, ez kiñu ez inolako insinua-zioz, gora igotzera gonbidatzen. Guzti hau ahaztuta, lanik eta dirurik gabe, gosoez eta edariaren agindura, ahul baino ahulago nenbilen.

Tabernariak errukigabe kalera ateratzen ninduen lepotik ebatuta negu gorrian ere. Norberaren aterperik gabe zeuden askok eta askok, nik bezala, metroko aide karbonizatuaren babesean beraien begi etsituak ixten zituzten, atsedendaldi laburtxoak hartzeko, pinpilipausa geldiek hegalak batzen dituzten samartasun hauskorrez. Gendarmeeek gauero geltokiak errekestatu ondoren, kanpoko atea ixten zituzten.

Mozkor, eskale eta eroek negu oro metroko galeriak dauz-kate bizileku. Kaleak eguzkiz urri eta nagusiak neoiz gainez daudenean, jende gutxi ibiltzen da metroan. Ibiltari bakar-tiak bere zapata hotsa eta makinaren minuturoko tutada bes-terik ez du entzuten. Galeriek mila bihurgune dituzte eta ba-koitzaren amaieran ezkutatuta egon daitekeenak larritu egi-ten du, kartera hutsik eraman ezik.

Beldurgarria da itxura ona ez daramaten taldetxoak aurretik nahiz atzetik datozela ikustea. Baina badiotsuet, niri or-durako ez zidaten beldurrik ematen, zer kendu ez neukan eta. Honek baino gehiago ganberro kuadrilek estutzen nindu-ten, egia esan ez zebiltzatela asko, baina ez da ejerzito ika-ragarririk behar ni halako bat, lepoko amistoso batez lurre-ra doana, jostailutzat hartu eta kertenkeriaka erdi zoratu eta hiltzeko. Noizean behin jakiten genuen holakoen berri eta ka-suak gutxi baziren ere, basta norberaren ezagun bat horrela

hiltzea, beldurra aldetik ez kentzeko; eta gazterik hil zuten Rene gizajoa. Marinel baten semea ei zen. Nik Gabonak Champagne botilak posez ireki eta urdailak ohi diren gisan haziak telebista denda baten eskaparate aurrean laugarren urtez ikusiz ospatzen nituela ezagutu nuen Rene. Eskekotu berria zen; gizartean jazten zituen arropak zeramatzan oraindik, traskil eta pekoztuta baina ez eskale ibiliaren uniformerik; zerabilen bizarrak ez zuen bizar erdi zuritu eta takarraren atzerakadarik eragiten; baina edozelan ere eskalea zen eta ardozalea, bere begi humel eta koloratuek aditzera ematen zuten. Badut motiborik, nonbaitetik zekartzan ardo botila erdi beteak eskeintzen zizkidalaz gain, patxadazkoa zela jaiteko. Baina patxadazkoa izateak heriotzaren derigorra ezerezten ez duen arren, hari tokatu zitzaiona demonioak berak ez lioke Jaungoikoari opatuko zaparrada batek inpernuko suak itzaliko balitu ere. Lau bost mutilek lagunoni, lo eta betetxo zegoela, praka barrenetatik sua eman zioten. Esnatu zenean makarra putok eskuan zeuzkaten garagardoekin bonberoenak egiten hasi ziren, barre algaraka zutunik buruak eutsi ezinik mozkorrenaren mozkorrez. Gero bultza, ostiko eta ukabilka hasi zitzaizkion, hartzea besterik ez zeukala. Metro bidera bota zuten makinak harrapa zezan eta andenean ilaratu ziren igotzea galerazteko. Reneri, tunel ilunean barneratuz, estaziotik hanka egitea bururatu zitzaion. Makarren biraoen artean iluntasunean galdu bezain laister, makina batek zapaldu eta geltokira buelatu zuen narras, birrin birrin eginda. Arlo tristee-giak, baina zer ez da tritea gero?

* * *

Saihetsak kanpaia baino ertenago nituen, matrail hezurrik bistan eta eskuak taket igar. Makar nengoen ama defuntak esango lukeen moduan, penagarri, erruki emateko; gainera itxaropena eta poza ustel.

Almazen batzuen atzekaldean, haize beroa jaulkitzen duten zulodun estolda burdinezko baten gainean epeltzen nintzen beste zeregin barik, barruko getetako beroak etengabe-

ko estula kenduko zidan uste okerrean, osasungabe eta triste. Kartoiak azpi ta gaine, lo egiten nuen zakur, katu eta poliziek koplarik ez bazuten. Txikitan hanketarako ohera eramaten nituen ladrilo labaratuak ekarten zizkidan gogora burni hark, momorroak despistatzeko buru ta guzti mantapean ezkutatzen gineneko sasoi alaiak.

Gogoetak buruan sortutako lurrun iheskorak besterik ez zirela pentsatzen saiatuz, leku hura eroso bilakatu zitzaidan. Zokotxo batua zen leku lasai hura eta ez zen jende mordorik ibiltzen inguru hartan, baina ia egunero ikusten nituenetako bati euskaldun traza antzematen nion. «Hori euskaduna izan behar dek» nenbilen neuretan, «euskalduna izan behar dek ba». Beti zerbait esatekotan baina beti ixi, pasakeran begiratu zidan batetan «gabon» esateko beste indar batu eta txua balitz bezela bota nion arte: «gabon». Mutilari begiak zalan-tzaren zirkuitoan higitu zitzaizkion, inon gelditu gabe, inora begiratu gabe, gabon hura nondik etorri ote; kointzidentzia handiegia kale zulo hartan, turista ibilbideetatik aparte, beste euskaldun bat egotea irudituz. Kasualidade edo kasualidade ondo baina hala zen, euskaldunak eta donostiarrak gainera. Joan Mariri nire itxurak mingaina geldotu zion normala zenez. Nola hasiko zen, bada, Parisen zer egiten nuen galdezka edo nola demontre poztuko zen ni halako gizon desegin baten aurrean herri berekoa izan arren. Ni hasi nintzaion jaioterriko parajeez hitzegiten bere onera etorri zen arte. Nire barrutik hitzegiteko aspaldiko adorea atera nuen eta, bera ere pozik, berba ta berba gero. Biok geure bizitzak perfilatu genituen. Ez nion ninerik zehatz kontatu, irakatsirik banekukan arren. Ez nuen mutikoa behingoan urrikalmenean eta etsipenean azkenez, heustatu utzi nahi, horregatik axolik ez zidaten komestazioetara bideratzen nuen interes handiko plantak erakutsiz, salda berorik aspaldian hartu ez duenarentzat gorabehera bako gauzetara azken baten.

Niretzako ere egun espeziala izan zen ordukoa. Handik aurrera sarri egoten ginen elkarrekin toki hartan eta lehen eguneko bizitza sintetizatuak egunez egun destolestean genituen, pentsioan eskatu afari ordeko ogibitartekoak erdibana jaten genituela.

Ez nion ohe edo era horretako eskaririk egin, ez premia-rik gabe nengoelako, baina berak hartu zuen ardura eta pen-
tsioan ezin ninduela sar esaten zidan beti ezintasunak amo-
rratuta. Lehen egunetik ni kalean utzita ohe epelera sartzeaz
erru zera bat logura uxatzen zebilkiola aitortzen zidan. Askot-
an entzun behar izan nion baita ere Donostiara bueltatzeko
gogorik ez neukan, berak ordainduko zidala bidaia eta. Bai-
na gutxi ikusikoa zen eta ez zuen ulertzen nik ez neukala ezer
Donostian, ni ez nintzela inongoa, ezta Pariskoa ere.

Liburutegian egin nezakeela lo esatera etorri zitzaidan
behin, bere burua madarikatuz ordurarte ez zitzaiolako bu-
ruratu. Baina plateretik jan eta ohean lo egiten duenak gaztaia
hain mugatua izatea gauzarik korrienteena da. Gauetan etza-
teko solua ahalik eta bigunen egokitzen genuen, egunez tra-
mankulu guztiak gorde eta liburutegia liburutegi bihurtzeko
jendeak ez zezan ezer susma. Uda balitz ez nuke halako alpro-
jarik beharko baina neguan edozelango laguntzak eskertze-
koak ziren.

Joan Marik nire egoera hobetzeko eginahalak egiten zi-
tuen; jantzi itxurosoagoak erosi eta nire moteltasunaadore
eta bizitasunagatik trukatu nahi zituen. Lanbidedun gizon ar-
duratsu eta «alalaia» egin nahi ninduen atzera, inoiz zoriontsua
izan badaiteke, ezinezkoa zela ulertu gabe. Nire bideak ez zeu-
kan uste zuen bezain itzultze errezik, kardenalak monagilo
nekez izanen diren bezala edo baserritar aguretuak erregetza-
ra kostata heldeko diren bezala. Dena dela elkarrekin egune-
ro egoteak eritzi asko bateratzen ditu eta bestearrekiko antze-
kotasun pixkat ere badakar. Pizti gogorrenek ere ikasia dute
amore ematen gutxi badabe eta irakasle serioek ere noiz be-
hinka beraien menpeko umeen keinu txotxoloak egiten dituzte
konturatu gabe. Nire egoera negargarrian, bada, nola ez nien
eskeintza guzti haietatik behar beharrezkoenei amen egingo?
Hala apurka apurka eskale itxura galdu eta emigrantearena
hartu nuen, hainbestekoa eze Burdeosko mahastietatik etorri
berria nintzelakoan batek baino gehiagok erretratatu ninduen.

Baina gure astotxoak maitemindu egin iraz zen. Emaku-
me eder batetaz maitema * * *

Burua Senara botatezeko besteko gosea, ahaztu ez nuen arren, aspaldi ez neukala eta aspaldiko etsipen eta tristura adiskideari esker ia guztiz ezorizatua neukan. Kakoarteko zoriontasunaren jabe nintzen eta negu erdiko egun haietan eguzkiak laino artetik kuku egiten zuenean pasia motxak egiteko poza etorri zitzaidan.

«Gabon» harez geroztik, ezagutu genuenokotik hobe esan, ez genuen gure artean haserrerik ezagutu eta askorentzat errietarako motiboak eduki arren, liburutegian uzten nuen zakur usaiaren betiko adarjotearena adibidez, irriño batzuk erdibanatuz amaitzen genuen, bare bare. Lagun minak ginen eta batak besteari hoberena opa zion. Niretzako lan baten bila zebilen koittaua, ni gizarteratzeko azken harmaila non aurkituko... pentsa beraz zenbaterainoko laguna zen zimaaur artetik nola jaso ninduen ikusia.

Negu garratzeko egun batetan betiko ordurako ez zen azaldu eta alferrik itxoin nuen iluntzerarte, gixajoa ez bait zen ikararik egiteko gauza. Pentsioraino joan nintzaion bila eta atarian grapaturik iragarki mutugari batek Juan Maria Iturriaga Aldi izenekoak jasan beharrekoak jasan zittuela pregonatzen zuen, hatsak agur egin ziola. Alaboa. ... Ezin zitekeen egia izan... Gazte osasuntsu hura... Nire adiskidea...

Begirada izenean pare bat minututan eduki ta gero alde egin nuen pisura igo gabe. Kaleetan ibili nintzen mozkor deslaien moduan, nigarrari eusten garunak minduta. Lurpeko isiltasunean artxibatuko zuten haren jakituria, haren asmoak eta bihotz ona. Uste gutxien denean kaput, munduan bizitzetik ez dago eta zeruan bizi nahi dutenek ere ederrak kontuak.

Berrero nengoen bakarrik, goibel eta laister baten goseti. Begien aurrean neukan etorkizun itxaropentsuak auspez egin zuen eta miseriaz kondekoratu ninduen berriz.

1964. urtea. Urte zorionsua, hura ere, pozik bizi zirenentzako.